

Kraków, dnia 3 lipca 2023 r.

prof. dr hab. Paweł Czubik
Kierownik Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego i Europejskiego
Instytut Prawa, Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Recenzja
(w ramach postępowania habilitacyjnego)
dorobku (osiągnięć naukowych i okołonaukowych)
Pani dr Edyty Marleny Lis
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

1. Podstawy sporządzenia recenzji.

Powołany w charakterze recenzenta, zgodnie z art. 221 ust. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.– dalej jako „ustawa”) uchwałą nr 290.I/2023 z dnia 14 czerwca 2023 r. Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, w skład komisji habilitacyjnej w postępowaniu habilitacyjnym wszczętym przez dr Edytę Lis (dalej w recenzji jako: Habilitantka, Kandydatka lub Autorka) na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, niniejszym przedkładam ocenę dorobku naukowego i okołonaukowego ww. Habilitantki sporządzoną zgodnie z kryteriami ustawowymi.

Zgodnie z art. 221 ust. 8 ww. ustawy, powołany w postępowaniu habilitacyjnym recenzent, w terminie 8 tygodni od dnia doręczenia mu wniosku, ocenia, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2, i przygotowuje recenzję. Niniejszym oświadczam, że Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (dalej jako UMCS), jako podmiot habilitujący, dostarczył mi dorobek Kandydatki wraz z niezbędną dla sporządzenia recenzji dokumentacją w dniu 19 czerwca 2023 r. Należy w miejscu tym podkreślić doskonałą organizację UMCS jako podmiotu habilitującego – dorobek i dokumentację zostały bowiem dostarczone do recenzenta w ciągu w zasadzie 2 dni roboczych od dnia przyjęcia uchwały.

Ustawa precyzuje w art. Art. 219, iż:

„1. Stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

1) posiada stopień doktora;

2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub

b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku

opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub

c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

2. Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, może stanowić część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego.

3. Obowiązek publikacji nie dotyczy osiągnięć, których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych.”

Zadaniem recenzenta jest tym samym ocena osiągnięć i dorobku Habilitantki w świetle wyżej wymienionych przepisów ustawy. Przyjęty w recenzji porządek analizy będzie odpowiadał kryteriom ustawowym i porządkowi wskazanemu w ustawie. Pozostałe kwestie związane z jej aktywnością uczelnianą i publiczną (poza kryterium ustawowym) zostaną ujęte *in fine* recenzji. Ocena zostaje przeprowadzona na podstawie załączonego do wniosku autoreferatu oraz dostarczonych przez Habilitantkę kserokopii tekstów naukowych oraz monografii habilitacyjnej Jej autorstwa. Należy podkreślić przy tym wysoką przejrzystość przedstawionego przez Habilitantkę układu materiałów, jak także rzetelność zastosowanego sposobu ich omówienia w autoreferacie.

2. Kariera naukowa Habilitantki

Habilitantka spełnia warunek formalny określony w art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy posiada bowiem stopień naukowy doktora nauk prawnych. Do autoreferatu załączono kopię odpisu dyplomu UMCS z 18 czerwca 2008 r. wskazującego, iż 17 października 2007 r. Pani Edycie Marlenie Lis urodzonej 21 lutego 1979 r. w Starachowicach na podstawie przedstawionej i obronionej rozprawy doktorskiej zatytułowanej „Przesłanki odpowiedzialności międzynarodowej państw” został nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji stopień naukowy doktora nauk prawnych, w przewodzie doktorskim promotorem była dr hab. Anna Przyborowska-Klimczak, zaś recenzentami prof. dr hab. Leonard Łukaszuk i dr hab. Elżbieta Dynia.

Poprzedzające doktorat (uzyskany w efekcie studiów doktoranckich na UMCS w latach 2002-2007) wykształcenie Kandydatki to oczywiście ukończone studia jednolite magisterskie na kierunku prawo w latach 1997-2002 (tytuł magistra prawa z wynikiem bardzo dobrym uzyskała w dniu 16 kwietnia 2002 r. na Wydziale Prawa i Administracji UMCS na podstawie pracy magisterskiej: „Immunitet parlamentarny w Polsce w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Gdulewicz – nr dyplomu 9074). Nadto warto podkreślić, że Habilitantka ukończyła również w 2008 r. szkolenie dla kandydatów na urzędników instytucji europejskich organizowane w ramach Akademii Młodych Dyplomatów wspólnie z L'École nationale d'administration (ENA) oraz Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej w Warszawie.

Jeżeli chodzi o jej zatrudnienie akademickie to należy wskazać, że od 14 lutego 2005 r. była zatrudniona jako asystent, a od 17 marca 2008 r. jest zatrudniona jako adiunkt w Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego, na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Nadto w latach 2009-2018 była zatrudniona jako adiunkt w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej im. Jana Zamoyskiego w Zamościu. W latach 2007-2022 współpracowała także na podstawie umowy

o dzieło lub zlecenia także z Wyższą Szkołą Handlową w Radomiu oraz od 2018 r. ze wspomnianą uczelnią zamojską.

Należy również odnieść się do aktywności Kandydatki jako prawnika praktyka, co w przypadku nauk prawnych ma zawsze niebagatelne znaczenie – na podstawie wpisu z dnia 25 kwietnia 2016 r. na listę radców prawnych Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie (nr wpisu LB-2096) wykonuje Ona zawód radcy prawnego.

3. Ocena osiągnięć naukowych (dorobku naukowego) Habilitantki

Art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy wskazuje przesłankę ogólną nadania stopnia doktora habilitowanego kandydatowi w postaci posiadania „*w dorobku osiągnięć naukowych (...) stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny*”. W tym kontekście należało poddać ocenie dorobek naukowy Kandydatki. W recenzji nie odniosę się do dorobku przeddoktoratowego (składającego się zresztą z zaledwie 2 artykułów w publikacjach zbiorowych i 1 recenzji), ograniczając się do właściwego z perspektywy ocenianej materii dorobku ogłoszonego drukiem pomiędzy nadaniem tytułu doktora a złożeniem wniosku habilitacyjnego. Jednocześnie ocena monografii *Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka*, Lublin 2022, wyodrębnionej przez Habilitantkę, jako dzieła mającego znaczny wkład w rozwoju prawa międzynarodowego, dokonana zostanie w pkt. 4 poniżej.

Na wstępie należy wszelako zaznaczyć, że przedłożony do oceny dorobek poddoktoratowy jest przeciętny pod względem liczby publikacji i objętości. Habilitantka jest autorką blisko 11 artykułów naukowych i 17 tekstów w monografiach zbiorowych, 2 rozdziałów w podręcznikach, 1 opublikowanej recenzji naukowej, 1 biogramu i 2 sprawozdań pokonferencyjnych. Ogólna liczba publikacji poddoktoratowych to 34 publikacji (37 łącznie z publikacjami przeddoktoratowymi), spośród których 32 uznać można za spełniające cechy naukowości. Jest to, jak na wniosek habilitacyjny, raczej niewiele. Negatywnie ocenić należy również fakt nieopublikowania w formie zwartej pracy doktorskiej Pani dr Edyty Lis (powinien być to standard w przypadku naukowców planujących dalszą karierę naukową, brak ogłoszenia drukiem doktoratu zawsze rodzi, niekoniecznie mające uzasadnienie, przypuszczenia co do jego niewielkiej wartości). Natomiast istotną zaletą dorobku naukowego Habilitantki jest jego spora aktualność naukowa, a co za tym idzie istotne oddziaływanie na rozwój współczesnej nauki prawa międzynarodowego. Charakteryzuje Autorkę nadto, co wpływa na wysoką ocenę Jej prac naukowych, wybór tematyki badawczo ciekawej. To swoisty dar twórczy. Podkreślić należy również poprawną kompozycję tekstów, dobre ich skonstruowanie pod względem formalnym. Zazwyczaj teksty Pani dr Edyty Lis są również sporej objętości, co nieco równoważy fakt skromności liczbowej dorobku naukowego.

Autorka skupiała się w swojej pracy naukowej na problematyce źródeł prawa międzynarodowego, podmiotowości w prawie międzynarodowym oraz załatwianiu sporów międzynarodowych. Problematyka ta mieści się w kanonie kluczowych, wręcz dogmatycznych zagadnień prawa międzynarodowego. W pierwszej grupie Jej zainteresowań badawczych (którym poświęcone są najstarsze z Jej publikacji) koncentrują się ciekawe kwestie z zakresu interpretacji traktatów. Autorka słusznie zauważa, iż interpretacja to warunek prawidłowego stosowania traktatów. Poświęca swoją uwagę zasadzie dobrej wiary w prawie traktatów, regule estoppel oraz zasadzie słuszności stosowanej przy interpretacji traktatów. Zasadniczo już najstarsze z tekstów Habilitantki są logiczne i wpisują się w tradycyjną dobrą polską szkołę prawa traktatów.

Szereg tekstów Autorki poświęconych jest problematyce podmiotowości prawnomiędzynarodowej. Autorka w szczególności analizuje w swoich tekstach kwestie

odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej podmiotów państwowych, wskazując że stanowi to warunek istnienia prawa narodów jako gałęzi systemu prawa. Przez pryzmat artykułów KPM Habilitantka analizuje środki solidarnościowe w prawie międzynarodowym i koncepcje norm o charakterze *iuris cogentis*, zobowiązań *erga omnes*, zbrodni międzynarodowych. Poświęciła swoje teksty również kwestiom stosowania sankcji patrząc przez pryzmat systemowości prawa międzynarodowego. Autorka udowadnia, że brak automatyzmu stosowania sankcji zorganizowanych oraz znaczna elastyczność w stosowaniu zarówno sankcji, jak i środków ochronnych nie wzmacnia systemowości prawa międzynarodowego. Ciekawe rozważania zawarła Autorka w tekście dotyczącym sukcesji państw w odniesieniu do obywatelstwa. Szczególnie wartościowe są również teksty Autorki odnoszące się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa – analizy te są bowiem ściśle juretyczne (a nie jak zazwyczaj w tej materii - politologiczne), odnoszą się do wzajemnych współzależności i konkurencyjności systemów poszczególnych organizacji międzynarodowych. Niezależnie, że utraciły nieco swój wymiar teoretyczny, wskutek eskalacji wojny na Ukrainie, pozostają ciekawym źródłem wiedzy.

W swojej pracy naukowej Habilitantka poświęciła też sporo uwagi organizacjom międzynarodowym, jako podmiotom wtórnym prawa międzynarodowego, ich prawom i zobowiązaniom. Analizowała krytycznie przyjęty w 2011 r. Projekt KPM artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Nieco uwagi poświęciła także roli ONZ w promowaniu i wzmocnieniu zasady rządów prawa w dziedzinie ochrony praw człowieka.

Szczególnie wartościowe teksty Habilitantki dotyczą załatwiania sporów międzynarodowych. Prowadzi badania zarówno w zakresie pozasądowego rozwiązywania sporów (poświęca tekst naukowy samym negocjacjom) ale przede wszystkim mechanizmom sądowym. Szczegółowo bada działalność Trybunału ds. Sierra Leone. Rozważania artykułowe poświęcone są także m.in. Międzynarodowemu Trybunałowi Prawa Morza oraz Stałemu Trybunałowi Rewizyjnemu Wspólnego Rynku Południa (Mercosur). Spory zakres rozważań poświęca Międzyamerykańskiemu Trybunałowi Praw Człowieka (zainteresowanie tą tematyką miało wpływ na wybór również tematu rozprawy habilitacyjnej).

Należy podkreślić oryginalność analiz podejmowanych przez Habilitantkę. Píše o zagadnieniach zazwyczaj mało znanych w polskim piśmiennictwie prawnomiędzynarodowym. W ten sposób wynajduje tematy interesujące pod względem analizy normatywnej i praktyki. Tego typu postępowanie należy pochwalić, dzięki temu Kandydatka przyczynia się do wzbogacenia wiedzy ogólnej w zakresie prawa narodów w polskim środowisku naukowym, także tej odnoszącej się do dość egzotycznych zagadnień dotyczących odległych terytorialnie organizacji międzynarodowych i funkcjonujących w ich strukturach sądów międzynarodowych.

Tym samym ocenić mogę podoktoratowy dorobek naukowy Pani dr Edyty Lis jako przeciętnie dobry – może być on uznany, w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy, za stanowiący znaczny wkład w rozwój nauki prawa międzynarodowego publicznego.

4. Ocena przedstawionej monografii
(„Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów
międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka”,
Lublin 2022, ss 724 - w tym ss 608 tekstu, przypisów: 3411)
jako szczególnego osiągnięcia naukowego

W art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy została określona również przesłanka szczególna w postaci posiadania w dorobku osiągnięcia naukowego albo artystycznego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej: „a) 1 monografię

naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.” Niewątpliwie ujęcie ustawowe to alternatywę nierozłączną. Oznacza to, że wnioskujący o nadanie stopnia doktora habilitowanego może wskazać co najmniej jedno szczególne osiągnięcie naukowe z co najmniej jednej grupy (oczywiście może wskazać większą liczbę osiągnięć z dwóch grup – tzn. monografii i cykli artykułów lub teoretycznie nawet trzech grup – co nieprawdopodobne w przypadku nauki prawa, pkt c) bowiem odnosi się zasadniczo do nauk ścisłych lub artystycznych).

Generalnie muszę przyznać, że krytycznie podchodzę do przedstawiania przez habilitantów z nauk o szeroko pojętym charakterze humanistycznym (do których zaliczyć należy nauki prawne, wbrew wszelkim sztucznym kwalifikacjom ustawowym) osiągnięć naukowych w postaci „cyklu artykułów”. Kilkakrotnie wyrażałem w tym zakresie swoją opinię w recenzjach habilitacyjnych. Po pierwsze rozwiązania ustawowe powinny wpisywać się w istniejącą wręcz wielowiekową tradycję pisanie książek habilitacyjnych – które w odróżnieniu od doktoratów (niekiedy publikowanych *ex post*), podlegając obligatoryjnemu ogłoszeniu drukiem *ex ante*, pozwalały na ocenę walorów pracy naukowej szerszej grupie badaczy – a nie jedynie recenzentom i członkom komisji habilitacyjnych. Po drugie sam cykl składający się z artykułów, jako szczególne osiągnięcie, szczególnie często bywa, w kontekście art. 219 ust. 1 pkt. 2 ppkt b) ustawy, swoistym zakłamaniem. Istotą bowiem nauki jest pisanie i publikowanie swoich osiągnięć naukowych – winien tak czynić każdy naukowiec, a nie tylko ten, który zamierza wykorzystać ów cykl tekstów dla celów habilitacyjnych. Nadto trzeba wspomnieć, że przepis ten, w przypadku rozmaitego rodzaju miernot naukowych wykorzystywany bywa (i to niestety często z sukcesem) do przedkładania zwykłego, niekiedy mocno wymęczonego urobku naukowego jako szczególnego dorobku na stopień czy nawet tytuł naukowy. Choć jestem zwolennikiem ewentualnych stosownych zmian ustawowych *de lege ferenda* zmierzających do eliminacji owego cyklu jako osiągnięcia szczególnego w przypadku habilitacji z nauk humanistycznych i społecznych - w tym prawa, to oczywiście Habilitantka w obecnie obowiązującym stanie prawnym miała prawo do przedłożenia artykułów w formie cyklu naukowego – w celu jego oceny, jako odrębnego od reszty artykułów naukowych i szczególnego osiągnięcia naukowego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny. Na szczęście jednak przyjęła Ona klasyczny, tradycyjny model postępowania przedkładając ogłoszoną drukiem zwartą monografię. Sam ów fakt oceniam już bardzo wysoko.

Bliższe zapoznanie się z wydaną przez UMCS monografią autorstwa Kandydatki (Kandydatka zdecydowała się na przedstawienie monografii *Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka*, Lublin 2022) pozwala oceniać ją jeszcze wyżej.

Na wstępie trzeba podkreślić, że rozprawa habilitacyjna jest bardzo obszerna (608 stron tekstu plus bibliografia – łącznie 724 strony) i porusza kwestię po pierwsze niełatwą, po drugie bardzo interesującą. Ponownie należy podkreślić sporą zdolność Habilitantki do wybierania tematów jednocześnie nietuzinkowych i interesujących badawczo. To swoistego rodzaju sztuka, którą Kandydatka uprawia perfekcyjnie. Nadto należy podkreślić kolejną istotną wartość pracy wyrażnie charakteryzującą pisarstwo naukowe Autorki. Otóż praca jest doskonale skomponowana pod względem podziału na części, omawiane zagadnienia

wypełniane są właściwymi problemami materialnoprawnymi. Konstrukcja pracy jest tym samym modelowa. Z punktu widzenia formalnego praca jest pod każdym względem dopracowana – zawiera ona blisko 3500 przypisów (*sic!*), co świadczy o jej doskonałym oparciu źródłowym. Styl, język pracy pozostają bez zarzutu, Autorka posługuje się dobrym językiem polskim, czyta się ją z łatwością i ze zrozumieniem. Można Autorce postawić tylko jeden zarzut językowy (odnoszący się zresztą nie tylko do monografii habilitacyjnej lecz także do wielu Jej prac) – stosując określenia częściowo po łacinie (np. *ius cogens*) zapomina, że łacina się deklinuje (np. błędem jest określenie „norma *ius cogens*”, powinno być „norma *iuris cogentis*”!).

Tematyka pracy i odzwierciedlona w niej problematyka badawcza są rozpoznawalne dla każdego prawnika. Wpływ sądownictwa międzynarodowego na tworzenie mechanizmów ochrony prawa człowieka jest oczywisty. Wielość trybunałów i ich nakładające się kompetencje wpływają na interferencję orzeczniczą, określaną niekiedy jako „dialog” (w którym uczestniczą również sądy krajowe). W ten sposób tworzą się standardy ochrony – wspólne dla licznych systemów. O ile jednak oczywista jest aktywność orzecznicza – wydawanie orzeczeń w sprawach ze skarg indywidualnych lub międzypaństwowych (a więc w zakresie jurysdykcji spornej), o tyle często pomija się kompetencję trybunałów polegającą na wydawaniu opinii doradczych. Tymczasem rola opinii doradczych w kształtowaniu standardów prawnocząłowieczych jest równie istotna, a być może nawet z uwagi na abstrakcyjny, nieograniczony stanem faktycznym zakres rozważań, w niektórych aspektach istotniejsza – co udowadnia Kandydatka. Wybiera przy tym tematykę nieopracowaną w zwartej formie monograficznej w literaturze krajowej (pojawiają się w niej jedynie opracowania dotyczące opinii doradczych MTS dotyczących jednakże klasycznych zagadnień prawa międzynarodowego a nie praw człowieka). Wybór taki należy uznać za wyjątkowo udany.

Autorka wskazuje, że celem pracy jest udowodnienie istnienia „korelacji pomiędzy ewolucją ochrony praw człowieka i jej wpływem na treść opinii doradczych”. Postawiono także szczegółowe pytania tzn. „czy niewiążące opinie doradcze mogą w istotny sposób wpływać na rozwój ochrony praw człowieka oraz, czy opinie regionalnych trybunałów praw człowieka, ze względu na ich geograficznie ograniczony zakres oddziaływania, wpłynęły na rozwój ochrony praw człowieka w regionie, czy też na płaszczyźnie powszechnej.” Niezależnie od pewnego odczucia, że można było nieco prościej postawić pytania i określić cel badawczy, jest on zasadniczo zrozumiały i właściwie udowodniony w pracy.

Zakres analizy pracy ograniczono do sądów stałych (pominięto trybunały arbitrażowe). Wyłączono także z oczywistych względów te międzynarodowe sądy stałe, które nie mają, z uwagi na regulacje statutowe, możliwości wydawania opinii doradczych, oraz te, które działając jedynie w zakresie międzynarodowego prawa gospodarczego, nie wydają opinii takich w zakresie prawa ochrony praw człowieka. Tym samym zakres analizy ograniczony został do najbardziej klasycznych sądów - przede wszystkim Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości (opisanego w drugim rozdziale pracy – pierwszy rozdział ma co oczywiste charakter porządkujący), a także trybunałów wyspecjalizowanych. Analiza pracy to zasadniczo badania kompetencji opiniodawczych poszczególnych trybunałów, natomiast podział na podrozdziały zależy już od tematyki podejmowanej przez trybunały w opiniach (przedmiot materialny opinii lub zagadnienia proceduralne). Szczególnie istotny jest rozdział trzeci poświęcony kompetencji doradczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz). Autorka słusznie zauważa, że kompetencje dot. opinii ETPCz wynikają z postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz z Protokołu nr 16, który przewiduje prawo kierowania przez najwyższe sądy krajowe wniosków do ETPCz o wydanie opinii doradczej, jak także z Konwencji o prawach człowieka i

biomedycynie. W szczególności istotne z perspektywy celów badawczych pracy były opinie z Protokołu 16 – ewidentnie wchodząc np. w materię macierzyństwa zastępczego - doprowadziły do poszerzenia zakresu ochrony praw człowieka. Ciekawe omówione zostały opinie dot. kwestii proceduralnej polegającej na wyborze sędziów wydane w oparciu o pytanie zadane na podstawie art. 47 Konwencji.

Osobiście za najciekawsze rozważania uważam te dotyczące Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka (MATPCz) zawarte w rozdziale czwartym. Oryginalny jest w tym przypadku zakres analizy, zarówno jeżeli chodzi o kwestie prawnotraktatowe, wiążące się z Amerykańską konwencją praw człowieka, jak i oryginalny jest sam zakres opinii doradczych. Wydaje się, że w przypadku tego trybunału wpływ opinii na poziom ochrony praw człowieka w Ameryce Łacińskiej był spory. Nadto Autorka udowadnia wpływ orzecznictwa tego sądu na demokratyzację państw latynoamerykańskich. Niewątpliwie opinie te oddziaływały także na linię orzeczniczą innych sądów międzynarodowych (w tym MTS). Ostatni rozdział poświęcono kompetencji opiniodawczej Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów.

Zasadniczo w pełni zgadzam się z ustaleniami merytorycznymi Autorki. Oczywiście można wskazać pewne materialnoprawne błędy lub niedopracowania (są one jednak pomniejszego charakteru lub wynikają z pewnych powszechnie utrwalonych a mylnych poglądów). Przykładowo pisząc o azylu dyplomatycznym (s. 478) Autorka wskazuje, że MTS w sprawie *Asylum (Columbia v. Peru)* stwierdził, iż azyl dyplomatyczny jest regionalnym prawem zwyczajowym. Jest to powszechnie powtarzany błąd wynikający z pobieżnego utożsamienia przytaczanych przez sąd poglądów Kolumbii (z którymi finalnie sąd ten się nie zgadza, nie uznając ich za dowiedzione: „*La Cour ne saurait donc admettre que le Gouvernement de la Colombie ait prouvé l'existence d'une telle coutume.*”) z poglądem rzekomo samego sądu. Ten błąd charakteryzuje wszystkie podręczniki prawa międzynarodowego wydawane w Europie Środkowej od lat 60-tych (*sic!*). Szkoda, że Autorka przytaczająca w przypisie 529 na str. 478 monografii konkretne źródłowe informacji w sprawie *Asylum* (s. 277-278 *ICJ Judgment of 20 November 1950*) nie sprawdziła rzeczywistej treści orzeczenia. Jej wnioski co do braku zbieżności opinii doradczej MATPCz w zakresie azylu, jeżeli chodzi o azyl dyplomatyczny z poglądami MTS, byłyby wówczas zupełnie odmienne. MATPCz, wbrew temu co pisze Autorka, nie wypowiedział się w tej sprawie odmiennie od MTS, wręcz uznać można poglądy obu trybunałów za w pełni zbieżne. A uznanie azylu dyplomatycznego za międzynarodowe regionalne prawo zwyczajowe stanowi jedynie oczekiwanie doktryny – szukającej łatwego przykładu w tym zakresie (którym to przykładem azyl ten raczej nie jest).

Nieco pobieżna jest analiza dotycząca charakteru i skutków opinii doradczej MATPCz w sprawie prawa dostępu do konsula (*Inter-American Court of Human Rights Advisory Opinion OC-16/99 of October 1, 1999 Requested by the United Mexican States: The Right to Information on Consular Assistance in the Framework of the Guarantees of the Due Process of Law.*) dokonana na ss. 462, 468-469 monografii habilitacyjnej. Po pierwsze należałoby zaznaczyć, że opinia ta powstała jako skutek orzecznictwa MTS, jak też to, że oddziałuje na dalsze orzecznictwo MTS (co częściowo Autorka zauważa). Stanowi to przykład swoistego, wyjątkowo wyraźnego dialogu sądów międzynarodowych. Wydanie opinii związane było z procedowaniem ostatecznie niezakończonych merytorycznie sprawy *Bread (Breard, Case concerning the Vienna Convention on Consular Relations (Paraguay v. United States of America), Order of Provisional Measures, 9 April 1998)* - Meksyk miał bowiem świadomość zbliżonych problemów prawnych w USA i sporą emigrację generującą problemy kryminalne. Po wydaniu opinii MATPCz wydane zostają jednak nie tylko wyroki w sprawie *LaGrand (LaGrand Case (Germany v. USA) – Judgment, 27 June 2001, General List No. 104)* oraz meksykańskiej sprawie *Avena (Case Concerning Avena and Other Mexican Nationals*

(*Mexico v. USA*) – *Judgment*, 31 March 2004, *General List No. 128*), o których Autorka pisze, ale również odnoszące się do dostępu do konsula sprawy *Diallo (Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo))*, *Judgement of 30 November 2010, General List No. 103*) i *Jadhav (Jadhav Case (India v. Pakistan))*, *Judgement*, 17 July 2019, *General List No. 168*), o których już Ona nie pisze. A wydaje się, że warto byłoby sprawdzić, na ile również sprawy pozamerykańskie w tym zakresie, powielają lub oponują wobec orzeczeń Międzyamerykańskiego Trybunału. Nie uwzględniono także bardzo bogatej literatury obcojęzycznej poświęconej opinii odrębnej OC-16/99 (w tym co najmniej kilku ważnych naukowo odniesień sędziego A. Cançado Trindade), napomknę też o niewykorzystaniu monografii krajowej na ten temat autorstwa piszącego tę recenzję (*Prawo dostępu do konsula*, Kraków 2011), w której to książce wspomnianej opinii poświęcono nieco uwagi.

Przy kompozycji monografii Autorka korzystała z metod badawczych charakterystycznych dla nauki prawa. Zasadniczo wykorzystano metodę formalno-dogmatyczną, niekiedy sięgając do metody historyczno-prawnej oraz prawnoporównawczej. Nie podnoszę jakichkolwiek zarzutów w tym zakresie.

Reasumując mogę stwierdzić, że **monografię habilitacyjną dr Edyty Lis pt. „Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka”, Lublin 2022, jako stanowiącą znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauk prawnych, należy zdecydowanie uznać za spełniającą wymogi art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy.**

5. Aktywność naukowa Habilitantki realizowana na więcej niż jednej uczelni

Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 3 kandydat do habilitacji musi: „*wykazywać się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.*” Uważam, że ocena w tym zakresie, w stosunku do pozostałych wymaganych ustawowo kwestii, ma charakter poboczny. Kandydat w świetle ustawy musi wypełnić ów warunek, by ubiegać się o stopień doktora habilitowanego, natomiast nie ma i nie powinna mieć miejsca jakakolwiek ocena stopnia intensywności owej, z natury rzeczy subiektywnej „*istotnej aktywności*”. Mam także poważne wątpliwości, czy przepis ten jest zgodny z Konstytucją. Można go bowiem postrzegać jako naruszający prawa do zdobywania stopni naukowych przez naukowców działających na wolnej stopie (jako części prawa do nauki / wykształcenia i prawa do badań naukowych), pozostających bez związków z uczelniami (co w przypadku nauki prawa nie jest akurat rzadkie).

Niemniej jednak, nie przesądzając powyższego i będąc związanym domniemaniem konstytucyjności przepisu, a wracając do oceny sytuacji Kandydata **stwierdzam, że wymóg, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 3 ustawy, doktor Edyta Lis spełnia i to w znaczącym zakresie.** Poza bowiem etatową działalnością naukową na UMCS, aktywna była naukowo na Uniwersytecie w Salonikach (2005 r.). Prowadziła również działalność naukową na Wydziale Administracji i Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Poznańskim Centrum Praw Człowieka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk co skutkowało referatami lub opracowaniami we współautorstwie z pracownikami tych jednostek.

Habilitantka odbyła także kwerendę źródłową w 2022 r. w Bibliotece Pałacu Pokoju w Hadze. Trzykrotnie (2021, 2022, 2023) przebywała na stażach badawczych w Instytucie Maxa-Plancka w Heidelbergu. Były to przy tym każdorazowo poważne staże wiążące się z

również aktywnością seminaryjną (wygłaszaniem referatów, udziałem w dyskusji), a nie jedynie czystą kwerendą biblioteczną.

Habilitantka bardzo aktywnie współpracuje w ostatnich latach z Uniwersytetem Komeńskiego w Bratysławie oraz Wydziałem Prawa Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie w Czechach, skutkuje to intensywną wzajemną wymianą naukową, współpracą stażową i seminaryjną. Pojedyncze kontakty naukowe rozwija także z jednostkami z greckiego Uniwersytetu Egejskiego, moskiewskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytetu Kapsztadzkiego.

6. Inne aspekty działalności naukowej Habilitantki, działalność dydaktyczna, inna działalność publiczna

Od 2005 r. pracując na UMCS a także okresowo drugoetatowo na innych uczelniach wyższych (oraz na umowę zlecenia), Kandydatka prowadziła liczne przedmioty z dziedziny prawa międzynarodowego publicznego i europejskiego. Klasyczna praca dydaktyczna prowadzona była i jest w szerokim zakresie przedmiotowym. Prowadziła i prowadzi zajęcia dydaktyczne zarówno na prawie jak i na kierunkach administracyjnych oraz związanych z naukami społecznymi (bezpieczeństwo narodowe, stosunki międzynarodowe). Są to ćwiczenia, konwersatoria, seminaria oraz wykłady z przedmiotu podstawowego (prawa międzynarodowego publicznego) jak i bogatej gamy przedmiotów specjalizacyjnych (współczesne systemy polityczne, system międzynarodowej ochrony praw człowieka, międzynarodowe stosunki wojskowe, międzynarodowe stosunki polityczne, instytucje i źródła prawa Unii Europejskiej, prawo i instytucje Unii Europejskiej, prawo migracyjne, prawo dyplomatyczne, prawo organizacji międzynarodowych, globalne zagrożenia bezpieczeństwa w świecie w świetle prawa międzynarodowego, prawa uchodźców i mniejszości w prawie międzynarodowym, międzynarodowe prawo humanitarne, odpowiedzialność prawnomiędzynarodowa, podstawy prawne działalności urzędniczej w organizacjach międzynarodowych, zasady ogólne prawa międzynarodowego i Unii Europejskiej). Prowadziła także wykłady dla słuchaczy studiów podyplomowych – administracja publiczna: integracja europejska oraz instytucje i prawo Unii Europejskiej. Pełni funkcje promotora prac licencjackich (wypromowała ponad 20 takich prac na UMCS, kilkadziesiąt na uczelni w Zamościu), pojedynczych prac magisterskich oraz recenzenta kilkudziesięciu tychże prac licencjackich i magisterskich. Nadto Habilitantka istotnie angażowała się w prace uczelni, wykorzystywana była w pracach licznych komisji rekrutacyjnych, elektorskich, konkursowych etc. Była opiekunem Studenckiego Koła Naukowego Prawa Międzynarodowego (2017-2021 r.). Aktywnie organizowała konferencje wydziałowe. Uważam zakres podejmowanych obciążeń i działań dydaktycznych na rzecz uczelni za wręcz nadmierny dla naukowca (ludzie pracowici, grzeczni i dokładni są niestety wykorzystywani przez maszynę uniwersytecką), co w konsekwencji skutkuje niestety dość opóźnionym ubieganiem się Pani dr Edyty Lis o stopień doktora habilitowanego (15 lat po doktoracie).

Dydaktycznie Habilitantka udzielała się również w ramach komercyjnych szkoleń zawodowych z prawa europejskiego organizowanych dla Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie.

Pełniła także funkcje recenzenta artykułów naukowych dla kilku czasopism (m.in. dla „*Studenckich Zeszytów Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie*”, „*Warsaw University Law Review*”, „*Roczników Nauk Prawnych KUL*”, „*International Journal of Law and Society*”). Recenzowała także wnioski w ramach programu MEN „*Diamentowy grant*”. Podejmowała także działania mające na celu popularyzację nauki

(najczęściej poprzez wykłady otwarte na bieżące tematy prawne z zakresu prawa międzynarodowego i europejskiego organizowane przez stowarzyszenie ELSA).

Aktywność konferencyjna Habilitantki jest również godna podkreślenia. Uczestniczyła Ona aktywnie (z referatem) po uzyskaniu stopnia doktora w ponad 30 konferencjach naukowych i seminariach międzyuczelnianych. Nadmienię przy tym, że kilkakrotnie miałem przyjemność wysłuchać wypowiedzi i referatów Habilitantki w czasie tego typu wydarzeń naukowych, w których uczestniczyłem (między innymi na konferencyjnych Zjazdach Katedr Prawa Międzynarodowego Publicznego czy konferencjach Grupy Polskiej ILA). Charakteryzowały się one składością i precyzyjnością. Przedstawione zostały w formule eleganckiej i wzbudzającej zainteresowanie słuchaczy. Referowana treść odpowiadała zainteresowaniom badawczym Habilitantki odzwierciedlanym w jej artykułach naukowych.

7. Wnioski

Choć w stosunku do dorobku Kandydatki można stawiać pewne zarzuty odnoszące się przede wszystkim do jego ilości, to należy zauważyć, że w szczególności na tle niektórych innych habilitacji z zakresu prawa (w tym prawa międzynarodowego), które w ostatniej dekadzie zostały pozytywnie rozstrzygnięte na rzecz wnioskujących (pomimo wręcz rażącego braku dorobku naukowego), przedstawiona kandydatura jest dobrą i merytoryczną. Przede wszystkim za bardzo dobrą należy uznać monografię autorstwa Pani dr Edyty Lis, stanowiącą efekt sporej pracy naukowej, przemyślanej i precyzyjnej. Bez wątpienia monografia „*Wpływ opinii doradczych stałych trybunałów międzynarodowych na rozwój ochrony praw człowieka*” (Lublin 2022) wnosi sporo do nauki prawa międzynarodowego publicznego, co pozwala uznać ją za podstawę do nadania Pani dr Edycie Lis stopnia doktora habilitowanego. Inne warunki formalne w postępowaniu, wynikające z ustawy, uważam za spełnione.

Tym samym, biorąc pod uwagę całościowo dobrą ocenę dorobku naukowego, bardzo wysoką ocenę monografii stanowiącej habilitacyjne osiągnięcie naukowe oraz wystarczającą ocenę pozostałej działalności okołonaukowej, **wyrażam jednoznacznie pozytywną opinię co do sylwetki naukowej Pani doktor Edyty Marleny Lis, zalecając tym samym, aby Rada Naukowa Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, po przeprowadzeniu stosownego kolokwium, przewidzianego w art. 221 ust. 9 ustawy, nadała Jej, stosownie do przepisu art. 221 ust. 12 ustawy, zgodnie z Jej skierowanym za pośrednictwem Rady Doskonałości Naukowej wnioskiem z dnia 23 lutego 2023 r., stopień doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie nauk prawnych.**

KIEROWNIK
Katedry Prawa Międzynarodowego
Publicznego i Europejskiego
prof. dr hab. Paweł Czubiak